
This is the **published version** of the article:

Ruiz Poyo, Nuria; Favret, Catherine, dir. Traducció comentada de dos contes tradicionals d'Haití. 2015. (1203 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/147096>

under the terms of the BY-NC-ND **COPYRIGHT** license

TRADUCCIÓ COMENTADA DE DOS CONTES TRADICIONALS D'HAITÍ

103698 - Treball de Fi de Grau

Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic 2014-2015

Estudiant: Núria Ruiz Poyo

Tutora: Catherine Favret

10 de juny del 2015

Facultat de Traducció i d'Interpretació

Universitat Autònoma de Barcelona

Dades del TFG

Títol: Traducció comentada de dos contes tradicionals d'Haití

Autora: Núria Ruiz Poyo

Tutora: Catherine Favret

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Traducció i Interpretació

Curs Acadèmic: 2014-2015

Paraules Clau

Conte tradicional d'Haití, traducció de contes, traducció comentada, traducció de l'oralitat, Mimi Barthélémy, Praline Gay-Para, *renouveau du conte*.

Conte traditionnel d'Haïti, traduction de contes, traduction commentée, traduction de l'oralité, Mimi Barthélémy, Praline Gay-Para, *renouveau du conte*.

Resum del TFG

Aquest treball consisteix en la traducció del francès al català de dos contes de tradició popular d'Haití i el seu comentari corresponent. El primer conte és "La princesse aux jupons dorés" de Mimi Barthélémy i està inserit en un recull de contes per a nens, per tant la traducció va dirigida a un públic infantil. El segon conte és "Poisson mon amour" de Praline Gay-Para, que es troba en un recull de contes de les Antilles per a un públic adult i la traducció del qual està orientada a un lector adult. La primera part d'aquest treball consisteix en un resum dels aspectes que considero més rellevants del context d'Haití, que serviran per comprendre i traduir de manera més eficaç els contes. Tot seguit faré una breu introducció del context concret del conte (autor, estil i contingut) i presentaré les meves propostes de traducció. A continuació comentaré els problemes de traducció que m'he trobat i el procés que he seguit per solucionar-los. Finalment trobareu les conclusions extretes a partir de la feina feta, relacionades amb els aspectes culturals, tant de les cultures d'origen —l'haitiana i la francesa—, com de la cultura meta, els aspectes lingüístics i els aspectes estilístics.

L'objectif de ce travail est de réaliser une traduction commentée de deux contes traditionnels d'Haïti. Le premier conte s'intitule « La princesse aux jupons dorés » de Mimi Barthélémy, et s'insère dans un livre de contes pour petits enfants. Le deuxième conte est « Poisson mon amour » de Praline Gay-Para, qui se trouve dans un recueil de contes des Antilles pour un public adulte, et dont la traduction est adressée au lecteur adulte. Dans la première partie de ce travail, je présenterai un résumé des aspects du contexte haïtien qui me semblent les plus importants et qui vont être utiles pour la compréhension et une meilleure traduction des contes. Ensuite, je ferai une courte introduction du contexte concret du conte (auteur, style, contenu) et je présenterai mes propositions de traduction. Après, je commenterai les problèmes de traduction que j'ai rencontrés et la façon dont j'ai procédé pour les résoudre. Finalement, vous pourrez lire les conclusions extraites de ce travail, reliées aux aspects culturels (des cultures d'origine —l'haïtienne et la française—, mais aussi de la culture d'arrivée), aux aspects linguistiques et aux aspects stylistiques.

Avís legal

Avís legal

2015© Núria Ruiz Poyo, Sabadell. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització de la seva autora

Aviso legal

2015© Núria Ruiz Poyo, Sabadell. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autora.

Avis legal

2015© Núria Ruiz Poyo, Sabadell. Tous les droits réservés.

Aucun contenu de ce travail ne peut être objet de reproduction, communication publique, diffusion et/ou transformation, de manière partielle ou totale, sans permis ou autorisation de l'auteur.

TAULA DE CONTINGUTS

INTRODUCCIÓ	5
CONTEXT D’HAÏTÍ	6
HISTÒRIA.....	6
<i>Conquesta espanyola.....</i>	<i>6</i>
<i>Colonització francesa.....</i>	<i>6</i>
<i>Revolució haitiana .....</i>	<i>6</i>
<i>Independència d’Haïtí.....</i>	<i>7</i>
<i>Història contemporània.....</i>	<i>7</i>
SITUACIÓ ACTUAL D’HAÏTÍ.....	8
<i>Desforestació .....</i>	<i>8</i>
<i>Manca d’aigua potable.....</i>	<i>9</i>
<i>Pobresa .....</i>	<i>9</i>
<i>La vida a la ciutat.....</i>	<i>9</i>
GEOGRAFIA.....	10
CULTURA.....	10
LA PRINCESSE AUX JUPONS DORÉS	12
INTRODUCCIÓ.....	12
TRADUCCIÓ.....	13
PROBLEMES DE TRADUCCIÓ.....	16
POISSON MON AMOUR.....	19
INTRODUCCIÓ.....	19
TRADUCCIÓ.....	20
PROBLEMES DE TRADUCCIÓ.....	25
CONCLUSIONS	27
ASPECTES LINGÜÍSTICS	27
ASPECTES CULTURALS	27
ASPECTES ESTILÍSTICS	29
DOCUMENTACIÓ.....	29
BIBLIOGRAFIA	31
ANNEXOS	33
ANNEX 1	34
ANNEX 2	40

Introducció

Aquest treball consisteix en la traducció comentada de dos contes de tradició popular d'Haití. Per a fer-lo he escollit un conte dirigit a un públic infantil i un altre dirigit a adults. El conte infantil que he escollit és “La princesse aux jupons dorés”, escrit per Mimi Barthélémy i que forma part del llibre *Le mariage de pucette*. El conte que anirà dirigit a un públic adult es titula “Poisson mon amour”, i és una adaptació d'un conte tradicional escrita per Praline Gay-Para que apareix en un altre recull de contes anomenat *Contes très merveilleux des quatre coins du monde*.

L'objectiu d'aquest treball és aprendre, a partir de la pràctica, què s'ha de tenir en compte a l'hora de traduir un conte, quins problemes es poden presentar i com solucionar-los. He decidit escollir un conte dirigit a nens i un altre per a adults perquè això em permetrà enfocar dos textos semblants des de punts de vista diferents i observar així com la traducció s'ha d'adaptar a la finalitat del text i quins mètodes es fan servir per aconseguir-ho.

Per altra banda, el fet d'escollir un conte d'una cultura tan llunyana em permetrà comprovar la importància de tenir una idea global del context del text que volem treballar, ja que —almenys a priori— cal conèixer la situació que engloba el text que pretenem traduir per tal de poder captat tots els elements que és important mantenir i traslladar, i per entendre els matisos que no són gaire evidents.

Per últim, el fet d'haver de cercar la informació necessària per a conèixer el context cultural i per a buscar una solució als problemes de traducció em permetrà posar en pràctica els mètodes de recerca de la informació que he anat aprenent al llarg de la carrera.

Com ja he dit, un dels aspectes principals que s'han de tenir en compte a l'hora de traduir un conte popular d'una cultura tan diferent de la nostra com és la de les Antilles, i en concret d'Haití, és el seu context cultural. És per això que, abans de presentar les meves propostes de traducció i el comentari sobre els problemes que m'he trobat, introduiré els aspectes bàsics de la cultura haitiana que considero que és important destacar i que crec que em seran útils per a traduir els contes. Després d'aquesta presentació del context, trobareu la traducció del conte “La princesse aux jupons dorés”, seguida dels problemes de traducció i dels comentaris corresponents, i tot seguit la traducció de “Poisson mon amour”, els problemes i els comentaris. Finalment, en l'últim apartat hi trobareu les conclusions extretes d'aquest treball.

Context d'Haití

Història

Conquesta espanyola

Abans de l'arribada de Cristòfol Colom, l'illa d'Haití estava poblada pels taïnos, que hi van arribar probablement cap a l'any 7.000 aC. Quan Colom va descobrir l'illa el 5 de desembre de 1492 a l'illa hi vivien probablement uns quants centenars de milers de taïnos. Colom va batejar l'illa com a Hispaniola, i els espanyols van sotmetre els autòctons a treballs forçats per treballar en les plantacions i, sobretot, per extreure l'or de les mines. En menys de 25 anys, la població autòctona va disminuir de manera brutal a causa de les terribles condicions de l'esclavatge i de les malalties que van importar els conqueridors, a les quals els indígenes no estaven immunitzats, de manera que el 1506 la població de l'illa no superava les 60.000 persones, incloent-hi els europeus.

El 1503 el governador Nicolás de Ovando proposa fer venir esclaus d'Àfrica per reemplaçar els autòctons, i aquesta importació s'autoritza el 1517. La majoria d'aquests esclaus provenen de regions de la costa oest de l'Àfrica. A partir del 1530 els recursos de l'illa es comencen a esgotar i els espanyols abandonen la part oest de l'illa d'Hispaniola i se centren en la part oriental, on encara esperen trobar or.

Colonització francesa

En aquest moment, els francesos s'interessen per la part occidental de l'illa. El 1625 els filibusters i els bucaners francesos, que es dediquen a la caça, al comerç de pell i al cultiu de tabac, s'instal·len a l'illa de Tortuga, al nord, i ocupen la part nord-oest de l'illa, desplaçant-se progressivament cap al sud i demanen que França reclami la part occidental de l'illa. El 1697 el rei d'Espanya els la cedeix amb el Tractat de Ryswick i la part francesa passa a anomenar-se Saint-Domingue (el que després seria Haití). Amb el tractat d'Aranjuez el 1777 es fa oficial la sobirania de França.

L'illa es converteix ben aviat en la colònia més important de França i possiblement la més rica de tot el món gràcies a les plantacions de sucre, de cafè, de cacau, d'anyil i d'altres productes. Aquestes plantacions estaven basades en l'ús de molts esclaus que vivien en condicions penoses: dels 600.000 habitants de la colònia, 500.00 eren esclaus negres d'Àfrica, que s'introduïen a l'illa a un ritme de 30.000 per any els anys abans de la revolució francesa. La societat s'organitzava en grups segons el nivell de puresa racial.

Mentrestant, la part espanyola de l'illa, Santo Domingo, va decaïent i ja només hi queden algunes desenes de milers d'habitants.

Revolució haitiana

L'any 1685, Colbert, el ministre francès de finances, imposa el Code Noir, una reglamentació de l'esclavitud que estableix que l'esclau no es considera una

persona sinó una mercaderia. El nombre d'esclaus no para de créixer i els propietaris blancs els tracten de manera inhumana. El 1522 apareixen les primeres rebel·lions d'esclaus que comencen a reivindicar els seus drets. El primer pas cap a la independència es fa el 1791, amb la insurrecció dels esclaus del nord, amb Boukman, un esclau fugitiu, al capdavant. Els esclaus lluiten per la seva llibertat durant més de deu anys, sota el comandament de Toussaint Louverture primer, i de Dessalines després, fins que l'1 de gener de 1804 es proclama Haití com "la primera República negra". D'aquest fet en neix un sentiment d'orgull que encara dura avui dia, ja que els haitians estan orgullosos de ser els descendents dels qui van lluitar per aconseguir la seva llibertat.

Independència d'Haití

En proclamar-se la independència, els colonitzadors que dirigien les plantacions fugen de l'illa. Després de l'assassinat de Dessalines el 1806, el país es divideix en dues parts: un regne dirigit per Henri Cristophe al nord, i al sud una república governada per Alexandre Sabès, anomenat Pétion. El 1822 el successor de Pétion, Jean-Pierre Boyer, reunifica les dues parts de l'illa.

El 1825 Carles X, el rei de França, reconeix la sobirania d'Haití a canvi de 150 milions de francs d'or per indemnitzar els colonitzadors, que havien basat les seves fortunes en l'esclavatge. Aquest tribut es redueix a 60 milions, però Haití necessitarà unes quantes dècades per a pagar-ho.

El 1844 la part est de l'illa s'escindeix i es converteix en la República Dominicana, mentre que la part oest passa a ser la república d'Haití. Aquests primers anys d'independència d'Haití van estar marcats per les lluites de poder entre negres i mulats.

A partir de 1910 els Estats Units, que ja havien ocupat la República Dominicana, comencen a interessar-se per Haití, i l'ocupen militarment des del 28 de juliol del 1915 fins l'any 1934. L'ocupació americana aporta al país assistència política i econòmica a canvi de la submissió a la voluntat dels Estats Units, cosa que provoca revoltes socials que acaben afavorint l'arribada al poder dels militars. L'hostilitat de la població envers l'ocupació va creixent fins que l'agost del 1934, els americans decideixen abandonar Haití. La fi de l'ocupació afegida a les conseqüències de la crisi econòmica mundial causa el retorn de la inestabilitat.

Història contemporània

El 1945 Dumarsais Estimé puja al poder gràcies a un cop d'estat, i el novembre del 1949 és derrocat per una junta militar, que governa fins el setembre del 1957, quan François Duvalier, anomenat Papa Doc, és elegit president.

Duvalier rep el suport dels negres, que veuen en ell l'oportunitat de lluitar contra les elits mulates. El govern de Duvalier és extremament repressiu i es recolza en una milícia paramilitar que reprimeix tota oposició. El 21 d'abril del 1971 mor el dictador, i el seu fill, Jean-Claude Duvalier, conegut com a Bébé Doc, puja al poder. El 1986 una revolta popular el derroca i es refugia a França.

Després d'uns quants anys d'inestabilitat política, en un intent de normalització política, el 1990 es convoquen unes eleccions sota vigilància internacional. Jean-Bertrand Aristide guanya les eleccions amb un 70% dels vots. Tanmateix, el setembre del 1991 un cop d'estat militar el fa exiliar-se als Estats Units.

A partir del 1993 el país està sota un bloqueig econòmic que empitjora encara més la situació alimentària i sanitària. Els Estats Units decideixen realitzar una intervenció militar i el 19 de setembre del 1994 desembarquen les tropes a Haití. El president Aristide torna al poder l'octubre d'aquell mateix any. El desembre de 1995, quan acaba el seu mandat, surt elegit René Preval, pròxim d'Aristide. El febrer de 2001 Aristide és reelegit, però ha de dimitir i marxa d'Haití el 29 de febrer del 2004 per refugiar-se a Sudàfrica, acusat de corrupció i tràfic de drogues. Aquest mateix any l'ONU decideix crear la Minustah (la Missió Estabilitzadora de les Nacions Unides a Haití) per tal de facilitar el desenvolupament d'un procés polític pacífic i constitucional, i per vetllar per la seguretat i l'estabilitat. Aquesta missió de l'ONU encara continua amb la seva tasca a Haití.

El 12 de gener del 2010 un terratrèmol de magnitud 7,3 en l'escala de Richter devasta l'oest d'Haití, causant més de 300.000 morts , 600.000 desplaçats i 1,2 milions de sense sostre.

Situació actual d'Haití

Després de la proclamació d'independència, les grans explotacions van anar desapareixent i la terra va passar a mans de la població. Actualment, prop del 70% dels habitants d'Haití viuen de l'agricultura.

Desforestació

Quan Colom va arribar a Hispaniola, el 80% de l'illa estava coberta de boscos. Part d'aquesta superfície forestal va desaparèixer amb les plantacions de canya de sucre, però a principis del segle XX aquesta superfície encara representava la meitat de l'illa, ja que la planta del cafè, un dels cultius més importants que s'hi feien, necessita molta ombra per a créixer.

Fins el 1950 Haití exportava fusta a escala industrial, sense control, la qual cosa va comportar el principi de la devastació definitiva. A més, els pagesos van començar a tallar cada cop més arbres dels seus terrenys per deixar lloc als cultius i per fabricar carbó. Avui en dia, la superfície forestal d'Haití representa tan sols el 2% de la superfície del país.

Aquesta desforestació té conseqüències molt greus: sense les arrels dels arbres, l'aigua ja no penetra a la terra. Això provoca, en primer lloc, que les fonts d'aigua s'assequin i, en segon lloc, que l'aigua arrossegui al seu pas la terra cultivable cada cop que plou, cosa que té un impacte devastador, ja que la natura tarda un segle per crear un centímetre d'espessor de terra cultivable.

Manca d'aigua potable

Tot i que a Haití hi plou molt, si tenim en compte la quantitat, el cert és que en certes zones sovint hi ha grans períodes de sequera. Si les pluges són violentes i de curta durada, l'aigua inunda el terra però no s'hi infiltra. Quan això passa, les conseqüències són cultius arrancats, cases destruïdes i fins i tot ciutats senceres arrasades. Com que la vegetació no la reté, l'aigua llisca pel pendent del terreny muntanyós i les fonts s'assequen.

Aquesta manca d'aigua potable és un problema molt greu, ja que un de cada 15 nens d'Haití mor a causa de la diarrea provocada pel consum d'aigua contaminada. Una altra conseqüència fatal de la manca d'aigua potable és la propagació de malalties com ara el còlera, que en el brot de l'any 2010 segons les dades de l'OMS va causar més de 8.000 morts i va afectar gairebé 700.000 persones.

Pobresa

Després de tot el que he explicat, no resulta estrany que Haití sigui un dels països amb l'Índex de Desenvolupament Humà més baix. Aquest índex té en compte tres variables: una vida llarga i saludable, coneixements i nivell de vida digne. Haití es troba en una situació econòmica ruïnosa, sense infraestructures i amb una gran taxa de desocupació (prop del 80%). Aproximadament el 70% de la població viu en una situació de pobresa i el problema social més greu és l'enorme desigualtat entre la majoria negra i la minoria mulata (1%) que és la propietària de gairebé la meitat de la riquesa del país.

La vida a la ciutat

Cada cop més els haitians se'n van del camp per anar a viure la ciutat, en tal mesura que la població de la zona de Port-au-Prince, la capital, creix a un ritme d'entre 10.000 i 12.000 nous habitants cada any. Actualment té més de 2 milions d'habitants, 10 vegades més que fa 40 anys. Aquesta és una concentració de població més gran que el que la ciutat pot suportar, i aquests nous habitants viuen en barraques, en una situació molt precària a causa de la pobresa.

Com que aquest gran creixement demogràfic no ha anat acompanyat de les mesures de sanejament necessàries, ara la ciutat s'enfronta amb greus problemes de contaminació: l'aigua potable està contaminada per la infiltració d'aigua bruta i de residus, i a la badia de Port-au-Prince s'hi aboquen les aigües provinents del clavegueram, de manera que els pescadors es veuen obligats a anar a pescar més lluny.

El problema, però, és que el govern d'Haití no disposa dels recursos necessaris per a fer front a aquesta precarietat, per a recollir les deixalles que s'acumulen i per a procurar a la seva població un nivell de vida en condicions.

Geografia

Haití és un país de les Antilles i se situa en el terç occidental de l'illa de la Hispaniola. Limita al nord amb l'oceà Atlàntic, a l'est amb la República Dominicana, al sud amb el mar del Carib i a l'oest amb el pas del Vent, que el separa de Cuba.

Haití ocupa 27.750 km². La capital és Port-au-Prince, que es troba al golf de la Gonâve. Aquest golf separa les dues penínsules que formen l'illa. També formen part de l'illa les illes de la Gonâve (a l'oest), la Tortuga (al nord), de la Vache (al sud-oest, al mar del Carib) i altres petites illes i illots.

El país té un relleu molt accidentat. És majoritàriament muntanyós, amb massissos orientats d'est a oest i separats per valls estretes. El cim més alt fa 2.640 m. El nom d'*Haití* ve de la llengua arawak i significa "terra de muntanyes".

El clima de l'illa és tropical. L'època de pluges va d'abril a juny i d'octubre a novembre. La costa oest i l'illa de la Gonâve tenen un clima sec i calorós amb una temperatura mitjana de 27°C i no hi ha grans variacions de temperatura entre l'estiu i l'hivern. Les muntanyes, al sud i al nord del país, i les planes costeres tenen un clima més fred i humit.

Cultura

La cultura indígena d'Haití, la dels taïnos, va desaparèixer amb l'aniquilació d'aquest poble en mans dels colonitzadors. La població d'Haití en la època de la colonització era, com hem dit abans, majoritàriament d'origen africà. El nombre d'esclaus era més de 20 vegades superior al de colonitzadors i aquests esclaus provenien de diferents països africans, i per tant els seus idiomes i costums no eren els mateixos. D'aquesta barreja entre el francès dels colonitzadors i els diversos idiomes africans en va néixer el crioll haitià, que actualment és llengua oficial d'Haití.

A part de la llengua criolla, el contacte de les cultures dels esclaus africans i la dels colonitzadors també va donar lloc al vodú d'Haití, que és el resultat del sincretisme entre la religió cristiana i les religions d'algunes ètnies africanes (yoruba, fon, ewe, mina, entre d'altres), amb influències dels taïnos, de manera que alguns *loàs* (divinitats del vodú haitià) tenen fins i tot aparença i nom de sants cristians. Aquesta religió està molt més lligada a la natura i als fenòmens naturals, i dona molta importància també a la màgia. Els hougans o les mambos, els sacerdots d'aquesta religió, permeten la relació amb el món espiritual i practiquen actes màgics i sacrificis animals, per tal de curar, llançar encanteris, predir el futur, i fins i tot ajuden a organitzar la vida quotidiana del poble o del barri, raó per la qual a vegades se'ls anomena "reis" encara que no ho siguin. El culte vodú és molt diferent de la visió que en solem tenir i va molt més enllà dels zombis de les nostres pel·lícules de terror.

Pel que fa als contes haitians, hi ha dos personatges molt característics: Bouki (o Bouqui) i Malice. Aquests dos personatges típics apareixen en moltes històries

del folklore haitià. El seu origen rau en les històries que explicaven els esclaus que venien d'Àfrica. Al Senegal i països veïns aquests dos personatges tenen forma animal: Bouki està representat per una hiena i Malice és una llebre que s'anomena Leuk a Senegal. En els contes haitians Bouki i Malice no tenen aspecte animal, i la dinàmica dels contes sempre és la mateixa: en Malice enganya en Bouki. Un altre personatge que apareix sovint als contes haitians és Papabondieu, que representa el déu cristià. També hi apareixen reis i princeses, que són molt més accessibles que els reis i princeses dels contes europeus, ja que els "reis" haitians (o el seus equivalents), com alguns reis africans, són elegits per la seva capacitat de lideratge. Un altre element molt característic dels contes tradicionals haitians és que abans d'explicar-los, l'orador sol preguntar "Krik?" i els que escolten el conte li responen "Krak!", i es comença a explicar la història.

La princesse aux jupons dorés

Introducció

El conte “La princesse aux jupons dorés” forma part d’un recull de contes de Mimi Barthélémy. Mimi Barthélémy és una escriptora i rondallaire d’origen haitià que busca apropar la cultura del seu país natal al públic francòfon a partir de la seva obra. Així doncs, és important tenir certs coneixements d’aquesta cultura a l’hora de traduir, ja que ens ajudaran a identificar les referències que hi apareixen i valorar-ne la rellevància, i, per tant, poder plasmar en la versió en llengua meta la voluntat de l’autora de transmetre la cultura del seu país. En aquest conte que he traduït (així com en el recull del qual forma part, *Le mariage de Pucette*) resulta evident que l’autora busca transmetre la tradició oral de la cultura haitiana, ja que es pot apreciar com s’esforça en ressaltar la procedència de la història, fent servir molts referents culturals.

Un altre aspecte que considero que és important destacar de l’obra de Mimi Barthélémy és que s’hi pot apreciar que, abans que escriptora, és narradora oral. S’hi nota la influència del *renouveau du conte*, un moviment que es va iniciar aproximadament als anys 60 amb la intenció de modernitzar la manera d’explicar els contes, basant-se sobretot en la recuperació del conte explicat de manera oral. És per això que aquesta autora busca reproduir l’oralitat en els textos escrits. En aquest sentit, podem observar per exemple com en aquesta obra reproduceix alguns fragments en crioll, la llengua en què es transmet aquest conte —de manera oral— a Haití.

A part d’aquests aspectes culturals, també cal tenir en compte l’estil de l’autora a l’hora de traduir, ja que és molt marcat i per tant s’ha d’intentar respectar i mantenir-lo en la traducció.

A continuació trobareu la traducció que he fet del conte “La princesse aux jupons dorés”. La versió original figura en l’annex número 1 que hi ha al final d’aquest treball.

Traducció

La princesa de les faldilles daurades

En un país de terra vermella, hi vivia una princesa amb la pell fosca com la xocolata i un vestit de color blau anyil. Tothom lloava la seva bondat i cantava sobre la seva bellesa. Però la veritat és que ningú no s'hi havia acostat. La princesa de la pell de xocolata i el vestit anyil no caminava ni posava mai els peus a terra. Només tocava el terra amb els peus per llançar-se a l'espai i travessar-lo a tota velocitat. Quan el cel del regne s'omplia de ratlles de color blau anyil, els habitants sabien que la princesa havia sortit a passejar.

Els joves d'aquell país de terra vermella somiaven compartir la companyia, la fortuna i el rang de la princesa amb la pell de xocolata i el vestit anyil. El rei, el seu pare, havia promès la seva mà a qui descobrís el color i la textura de la faldilla interior de la noia.

Alguns pretendents juraven que les faldilles eren de bombosí de color llimona; alguns altres estaven segurs que era del típic madràs de les Antilles de color verd poma; uns altres posaven la mà al foc que les faldilles eren de tafetà fúcsia; d'altres asseguraven que eren de lli de color cru. Fins aquell moment ningú no havia descobert el color ni la textura misteriosos de les faldilles de la princesa. Era molt trist escoltar els gemecs dels joves rebutjats i veure'ls les cares mullades de llàgrimes i empastifades de terra vermella.

En aquest país de terra vermella hi vivia un jove que era realment pobre i realment orfe. Quan el seu pare i la seva mare havien abandonat aquest món, li havien deixat com a herència un gos chow-chow esquimal que havia arribat a aquell país càlid no se sap ben bé com, però aquesta no és la qüestió.

Un bon matí, de bon matí, el jove que era realment pobre i realment orfe marxa de la seva casa de terra vermella i agafa el camí cap al palau. Saluda tots els que es creua, i que, com ell, es desplacen per l'ombra dels mangos i de les pruneres. Al seu costat va fent saltirons l'animal amb la llengua blava i el pèl rogenic. L'amo i el gos se'n van a descobrir el secret de les faldilles de la princesa.

—Mira —diu el jove aixecant el nas cap al cel ple de ratlles de color blau anyil—, la princesa ha sortit a passejar!

Aleshores el noi xiuxiueja alguna cosa a l'orella del gos chow-chow que havia arribat a aquell país càlid no se sap ben bé com (però aquesta no és la qüestió). El gos es llança cap al cel perseguint la noia i cridant-li:

—No per molta pressa, el dia abans comença.

Marxar no vol dir arribar.

Quan corris pensa a descansar.

La princesa amb la pell de xocolata i del vestit anyil sent el que li crida el gos; bocabadada per aquests consells tan savis, interromp la correguda i es planta als peus de l'orfe. Ell admira amb tranquil·litat la pell del color de la xocolata i la bellesa d'aquella noia tan bonica.

Com resistir-se a aquells llavis que supliquen i aquells ulls que imploren, a la veu que li demana:

—Regala'm el gos! Sisplau, regala-me'l!

El jove no es pot resistir als encants de la princesa, però li posa una condició:

—Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit
Per veure't el color de les faldilles.

—Faci, faci —fa ella, convidant-lo a arromangar-li la roba.

Llavors el jove que era realment pobre i realment orfe aixeca el vestit anyil i entreveu el que no podia entreveure, i veu el que havia de veure:

Faldilla blanca cosida amb fils d'or
Faldilla de seda brodada amb plata.

Boig de felicitat, regala a la princesa el gos chow-chow que havia arribat a aquell país càlid no se sap ben bé com (però aquesta no és la qüestió). Torna a la casa de terra vermella i durant tota la tarda toca la guitarra i toca el tambor; toca les maraques i canta a plens pulmons:

M'he llevat de bon matí per veure el color de les faldilles (bis)
Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit
Per veure't el color de les faldilles!

Al vespre, el rei, com que no pot dormir, obre una de les mil finestres del seu palau amb mil finestres i crida:

—Calla d'un vegada!

El primer ministre del rei obre una de les vint finestres de la seva residència amb vint finestres i crida:

—Calla d'un vegada!

Però el jove que era realment pobre i realment orfe no ho sent, perquè toca la guitarra i toca el tambor, toca les maraques i canta a plens pulmons:

M'he llevat de bon matí per veure el color de les faldilles
Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit
Per veure't el color de les faldilles!

El rei surt al parc del seu palau amb mil finestres i crida:

—Calla d'un vegada!

El primer ministre surt al jardí de la seva residència amb vint finestres i crida:

—Calla d'un vegada!

El poble surt al carrer i crida:

—Calla d'un vegada! Calla d'un vegada!

Però el jove que era realment pobre i realment orfe no ho sent, perquè toca la guitarra i toca el tambor, toca les maraques i canta a plens pulmons:

M'he llevat de bon matí per veure el color de les faldilles
Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit
Per veure't el color de les faldilles!

El rei ordena als seus cavallers que s'abalancin sobre la caseta de terra vermella i que descarreguin les carrabines.

Patapampampam!

El jove que era realment pobre i realment orfe es queda de pedra, ja que creu que ha sentit una harmònica ben curiosa.

Els cavallers n'aprofiten la confusió per lligar-lo i portar-lo davant del rei. El rei està tan enfadat que no sap ni parlar bé.

—Què és tot aquest xivarri? Que te'n vas de l'olla, noi?

—Doncs sí! —respon el jove que és molt menys pobre i molt menys orfe—.

Me'n vaig al palau, escolteu què passa:

M'he llevat de bon matí per veure el color de les faldilles

Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit

Per veure't el color de les faldilles!

Faci, faci diu ella, em demana que li arremangui la roba i veig:

Faldilla blanca cosida amb fils d'or

Faldilla de seda brodada amb plata.

El rei no vol creure que aquest jove que és pobre i orfe pugui convertir-se en el seu gendre. Convoca la seva filla. Llavors la princesa amb la pell de xocolata i del vestit anyil reconeix el noi que li havia donat el gos, el que ha descobert el secret de les faldilles i ha conquistat el seu cor.

Celebren la boda de la princesa i del jove que ja no és gens pobre ni gens orfe. El dia de les noces toquen la guitarra i toquen el tambor; toquen les maraques i canten a plens pulmons la cançó dels seus amors:

Faldilla blanca cosida amb fils d'or

Faldilla de seda brodada amb plata.

I jo us pregunto, ¿què hi feia jo sota el seu llit la nit de la lluna de mel? Però potser aquesta no és la qüestió. En tot cas, el gos chow-chow que havia arribat a aquell país càlid no se sap ben bé com, m'hi va descobrir i em va mossegar les cuixes. Va ser més dolorós que una petita puntada de peu però tan eficaç que igualment em va fer travessar el cel com una bala de canó i em va fer caure aquí a temps per explicar-vos aquesta petita història.

Problemes de traducció

A continuació presentaré els problemes més destacables que m'he trobat a l'hora de traduir el conte "La princesse aux jupons dorés", i explicaré el procés que he seguit per trobar-ne la solució.

Un dels principals problemes amb què m'he trobat a l'hora de traduir aquest conte és la traducció de la paraula **jupon**. El *jupon* segons el diccionari multilingüe es traduiria per *enagos* o *faldellí*, i segons el *Diccionari Francès-Català* de l'Enciclopèdia Catalana és *enagos* o *faldilla interior*. *Enagos* o *faldellí* són termes que per a un nen seran desconeguts, i si tenim en compte que és un element molt important del conte, crec que s'hauria de fer servir un terme que fos molt clar per a un nen. En aquest cas jo m'hi he referit com a *faldilla interior* al principi i després simplement *faldilla*. A més, *faldilla* és l'única d'aquestes opcions que funcionaria a l'hora de traduir el títol del conte: "La princesa de les faldilles daurades".

Hi ha una frase que es va repetint al llarg de tot el conte i que també presenta molts problemes de traducció. La frase és: "une princesse au **teint d'ébène** et aux **caracos indigo**". La primera part, *teint d'ébène* és problemàtic, tant pel que diu com per com ho diu. En primer lloc, hem de tenir en compte que l'autora vol destacar que la princesa és negra de pell i alhora relacionar-ho amb l'esclavatge. El problema és que en els contes europeus el negre, el fosc s'associa amb el dolent. Per tant, hem d'intentar donar-hi una idea positiva. A més, un nen català no sap que és el banús, i encara menys l'associa amb l'esclavatge. Per últim, dir *rostre* aquí queda massa formal, i com que *cara* no funciona, jo diria "una princesa amb la pell del color de la xocolata", que ens permet transmetre la informació sobre el color de la pell de la princesa a partir d'una idea positiva. Pel que fa a l'altra part de la frase, *caracos indigo*, un *caraco* en català pot ser una *xambra* o una *samarreta interior*. Cap dels dos funciona, *xambra* perquè no és comprensible per a un nen, i "samarreta interior" tampoc perquè no s'adequa al context. El que porta la princesa ha de ser una peça de vestir que tapi les faldilles, de manera que el que quedaria millor aquí seria simplement *vestit*. Per últim, *indigo*, potser és més clar per a un nen català si diem *color blau anyil* enlloc de *indi*, que potser pot causar malentesos amb altres accepcions de la paraula. En resum, la frase ha quedat així: "una princesa amb la pell del color de xocolata i el vestit de color blau anyil".

« Des prétendants juraient que ses jupons étaient en **basin** citron ; d'autres pariaient pour le **madras** vert pomme ; certains mettaient leur main au feu que les jupons étaient de **taffetas** fuchsia ; d'autres encore affirmaient qu'ils étaient en **lin** écriu. » En aquesta frase ens trobem amb l'enumeració de diversos teixits. *Basin* és *bombosí* en català; *madras* és *madràs*; *taffetas* és *tafetà*, i *lin*, *lli*. El problema aquí és que la majoria d'aquests teixits no són

paraules conegudes per a un nen. Una opció seria substituir el teixit pel material, o sigui traduir-ho com a *cotó*, *madràs* (aquest el deixaria igual, explicaré per què a continuació), *seda* i *lli* respectivament, de manera que sí que resulta comprensible. Cal mantenir el *madràs*, ja que és una referència a la cultura criolla important: el *madràs* era el teixit que duïen típicament les dones criolles de les Antilles. Per tant, el que faria en la traducció és afegir una explicació a *madràs* per remarcar aquesta referència cultural, jo he optat per dir: “del típic *madràs* de les Antilles”. Pel que fa als altres teixits, he optat per deixar-ne la traducció literal al català, ja que en francès tampoc no són tots coneguts.

« Il croise et salue ceux qui, comme lui, se déplacent à l'ombre des *manguiers* et des ***ciroueyllers***. » Aquí podem observar també com la autora ha buscat fer referència a dos arbres típics d'Haití, els *manguiers* (que es pot traduir fàcilment per *mangos*) i els *ciroueyllers*. Aquest últim arbre m'ha costat molt de trobar, ja que si busquem aquest nom, és difícil trobar cap traducció. Com que no trobava res, he decidit buscar el nom de l'arbre en català a partir de la denominació científica (*spondias purpurea*), i el que he trobat és que en català es diu simplement pruna (la fruita), o sigui que ho he traduït com a *prunera* (perquè fa referència a l'arbre, no a la fruita).

Un altre problema important amb què ens trobem en aquest text és que els personatges parlen en crioll (a continuació l'autora afegeix -a vegades, no sempre- una explicació en francès). La qüestió és que en francès els text en crioll no és del tot opac, és a dir, que amb una mica d'atenció es pot entendre, ja que el crioll s'assembla al francès, però per una persona que no sàpiga francès el text en crioll no li aporta res. En aquest conte he decidit ometre les parts en crioll i simplement traduir-les al català.

- « *Two pwese pa fè jou louvri !/Pati pa di rive ! Nan kouri sonje bouke !/Trop presser ne fait pas le jour se lever !/Partir ne veut pas dire arriver !/Dans ta course songe à te reposer !* » En aquest exemple es poden veure uns proverbis criolls que després estan explicats en francès. Com que no he trobat equivalents del proverbis que funcionin en aquest context, he decidit inventar-los de manera que segueixin l'estil de l'original (seguint les rimes que hi ha i mantenint el significat). La traducció ha quedat de la següent forma: «No per molta pressa, el dia abans comença./Marxar no vol dir arribar./Quan corris pensa a descansar.»

- « *Mwen leve de bon maten pou gade koulè jipon'l/ Mademoiselle mwen pral leve rad ou / Poum gade koulè jipon'ou !* » En aquest cas l'autora no afegeix cap explicació en francès. El que he fet ha estat buscat la traducció, i he mantingut el *mademoiselle* (tal com fa en l'original), que aporta aquesta estrangerització que busca l'autora. La traducció és: «M'he llevat de bon matí per veure el color de les

faldilles/Mademoiselle, deixa'm que t'aixequi el vestit/Per veure't el color de les faldilles.»

- «Pè bouch ou!»: per traduir aquesta expressió vaig intentar trobar una expressió per fer callar algú en català, però no en vaig trobar cap que m'acabés de convèncer en aquest context. Una idea que se'm va acudir va ser “Muts i a la gàbia!”, però com que no acabava de funcionar, ja que el rei encara no ha escoltat què diu el noi, al final he optat per «Calla d'una vegada!»

«Le roi est si fâché qu'il **en perd son français**. » El problema aquí rau en l'expressió “en perdre son français”. Aquesta expressió és un joc de paraules a partir d'“en perdre son latin”, que significa no entendre res o perdre el temps fent alguna cosa. Aquí l'autora juga també amb l'idioma en què parla, és per això que he optat per dir simplement que «el rei està tan enfadat que no sap ni parlar bé», en primer lloc perquè no té cap sentit fer una referència al francès, ja que no és la llengua que parla el rei en la versió traduïda, i en segon lloc perquè no he trobat cap equivalent en català que sigui semblant.

«—Qu'est-ce que c'est ce vacarme ? Vous **déménagez du ciboulot**, mon ami ?

—Eh ! oui, répond le jeune homme bien moins pauvre et bien moins orphelin. **Je déménage au palais** »

En aquest fragment ens trobem que es juga amb el verb *déménager*, entre l'expressió “déménager du ciboulot”, que vol dir tornar-se boig, perdre el cap, i el verb “déménager” en el sentit de mudar-se. Per tal de mantenir aquest joc de paraules he traduït el que diu el rei per «Que te'n vas de l'olla, noi?», de manera que lliga amb «me'n vaig al palau», que és el que respon el noi.

Així doncs, ens trobem bàsicament amb dos grans problemes. Un és el vocabulari, és a dir, els termes que designen elements molt específics que no són coneguts en català o que no tenen la mateixa connotació i que, per tant, s'ha de parar atenció a l'hora de traduir-los. L'altre gran problema són els recursos que fa servir l'autora per mantenir l'oralitat: les cançonetes, les repeticions, les parts en crioll, els jocs de paraules, etc., que hem de buscar que funcionin de la mateixa manera en la traducció.

Poisson mon amour

Introducció

L'autora d'aquest conte és Praline Gay-Para. Praline Gay-Para és una rondallaire d'origen libanès que es dedica a explicar a tot tipus de públics contes que ha recollit dels cinc continents. Ha publicat reculls de contes d'arreu del món i, igual que Mimi Barthélémy, també està influenciada pel *renouveau du conte*. La seva carrera se centra, a part de buscar i escriure reculls de contes, a preparar espectacles de tot tipus on s'expliquen contes (per ella i/o per a altres artistes), contribuint així a promoure l'art d'explicar contes oralment. Així doncs, treballa tant amb contes orals com escrits, i amb contes moderns i tradicionals de tot el món, que van dirigits no només a nens, sinó que, igual que Mimi Barthélémy, també crea espectacles per a adults.

Aquest conte en concret, "Poisson mon amour", és la versió de Praline Gay-Para d'un conte tradicional haitià molt conegut: Tezin. L'autora adapta el conte al seu estil, que com el conte de Mimi Barthélémy se centra sobretot en reproduir l'estructura del conte oral. A diferència de l'altre conte, aquesta és una versió més neutra, en el sentit que Praline Gay-Para opta per substituir els elements que són molt característics de la cultura d'origen per elements que no situen el conte en un lloc tan específic, és a dir, que en aquest aspecte fa una mica el contrari que Mimi Barthélémy, que el que busca és precisament ressaltar la procedència del conte. Un exemple evident d'aquest aspecte és que l'acció del conte enlloc de transcórrer en un manglar o en un riu de muntanya com en la versió original, passa a la platja, de manera que s'elimina un element molt típic i l'autora es permet més llibertat amb el conte original.

Un altre aspecte que cal destacar d'aquest conte és l'adaptació del nom del peix, que en la versió tradicional haitiana és Tezin i en la de Praline Gay-Para, que està basada en altres versions com la de Lafcadio Hearn, passa a ser La Bleue, un nom molt francòfon que tampoc no fa pensar en cap lloc concret.

Pel que fa a l'estil, tampoc no és tan marcat com el del conte anterior, no hi trobem pràcticament jocs de paraules ni girs lingüístics. A més, en aquesta versió no es fa cap referència al crioll d'Haití.

Traducció

Peix, amor meu

Un pescador i la seva dona vivien dalt d'un turó amb els seus dos fills, una nena, la Tototte, i un nen, en Zéphyrin. Si bé la Tototte era una mica ximpleta, en Zéphyrin era un nen molt astut.

Un dia va ploure tant i durant tant de temps que va pujar el nivell de l'aigua. La riuada ho va arrossegar tot al seu pas. Va ploure tant i tant que aquell dia per tot el país els rius, els rierols i fins i tot el mar tenien el color vermell de la terra.

Quan la pluja va parar, de bon matí, la mare de la Tototte i en Zéphyrin es va llevar. Va despertar els nens. Va preparar un cafè lleuger i pa i, tan bon punt van acabar de menjar, els va donar una carbassa a cadascun i els va dir:

—Aneu a buscar-me aigua clara i pobres de vosaltres si està barrejada amb terra!

Els nens agafen el camí dels turons, puguen, puguen, puguen fins a la font. Busquen algun lloc on l'aigua sigui clara, però en va. Acaben omplint les carbasses tan bé com poden i baixen cap a casa seva. Deixen les carbasses sobre la taula de la cuina i van a jugar fora. La mare mira dins les carbasses i veu que al fons de tot hi ha rastres de terra vermella. Aleshores s'abalança sobre els nens i els fa caure a l'esquena un grapat de cops. Aquella nit se'n van a dormir sense sopar.

L'endemà al matí, tan bon punt els ocells comencen a piular, la mare els col·loca una carbassa a les mans i els diu:

—Aneu a buscar-me aigua clara i pobres de vosaltres si està barrejada amb terra!

En Zéphyrin puja cap a la font i la Tototte dubta sobre quin camí agafar. Pensa: "Sigui com sigui em tocarà el rebre, tant per tant més m'estimo anar a jugar a la vora del mar!". Agafa el camí que va a la platja, deixa a terra la carbassa i, en arribar allà on l'aigua del mar es barreja amb la sorra i és tan suau als peus, es posa a cantar i a fer saltirons.

De sobte l'aigua del mar comença a bullir, a borbollejar i una onada una mica més gran que les altres s'estén fins al mig de la platja.

Quan l'onada es retira deixa sobre la sorra mullada un peix ben gros que a les escates hi té tots els blaus del cel i del mar, que això ja és molt a Haití. El peix alça la mirada cap a la Tototte i diu:

—Ets tu, la que té una veu tan bonica. Què hi busques, per aquí?

—Aigua clara per a la meva mare.

—Aigua clara? Jo sé on trobar-ne, però abans vine a seure al meu costat. Em dic Blavet.

La Tototte s'aixeca els enagos i s'asseu a la sorra mullada. Agafa el peix en braços i intercanvien carícies, petons salats, petons mullats i galanteries. Quan acaben de fer-se moixaines, el Blavet agafa la carbassa amb la boca i se submergeix al fons de l'oceà. Torna al cap de pocs minuts amb una aigua cristal·lina. Diu:

—Tototte, ets una noia molt amable. Sempre que em necessitis, vine aquí i canta:

*Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.*

Vindré i et donaré tot el que vulguis. No en diguis res a ningú; és un secret entre tu i jo.

El Blavet se submergeix entre les onades i desapareix dins l'oceà. La Tototte està contenta. Torna a casa i arriba alhora que en Zéphyrin. Deixen les carbasses sobre la taula de la cuina i, quan la mare mira què han portat, en Zéphyrin rep una pluja de cops a l'esquena i la ronyonada. La Tototte no en rep ni un, no, la mare, com a recompensa, li dóna una xirimoia.

Un cop al llit, en Zéphyrin mormola entre dents: “Ja veuràs Tototte, ja veuràs!”

L'endemà al matí, tan bon punt els ocells comencen a piular, la mare desperta els nens i els dóna una carbassa a cada un. Quan la Tototte agafa el camí que va cap a la platja, en Zéphyrin li diu:

—Germaneta, porta'm amb tu.

—No, ets massa petit i el que jo faci no t'importa.

—Sisplau, germaneta, tancaré els ulls.

Ella dubta, i li pregunta:

—Tinc una idea. Digues, Zéphyrin, hi veus més el que passa al teu voltant quan ets sota un gibrell de ferro o quan ets sota un cistell de vímet?

En Zéphyrin rumia una mica i diu:

—Sota un gibrell ho veig tot, però sota un cistell no puc veure ni sentir res.

Així doncs, la Tototte agafa un cistell de vímet trenat i la carbassa i li diu al seu germà:

—Vinga! Vine amb mi!

Un cop arriben a la platja, la Tototte deixa la carbassa a la sorra i demana al seu germà petit que es posi de quatre grapes, i tot seguit li posa a sobre el cistell cap per avall. Un cop està ben amagat sota el cistell, va allà on l'aigua del mar es barreja amb la sorra i és tan suau als peus i es posa a cantar:

*Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.*

L'aigua del mar comença a bullir, a borbotllejar i una onada més gran que les altres s'estén fins al mig de la platja. Quan es retira deixa sobre la sorra mullada un peix ben gros que a les escates hi té tots els blaus del cel i del mar, que això ja és molt a Haití. La Tototte s'aixeca els enagos i s'asseu a la sorra mullada. Agafa el peix en braços i intercanvien carícies, petons salats, petons mullats i galanteries.

Quan acaben de fer-se moixaines, el Blavet agafa la carbassa amb la boca i se submergeix al fons de l'oceà. Torna al cap de pocs minuts amb una aigua tan cristal·lina que s'hi reflecteixen el cel i tots els núvols. La dóna a la Tototte, se submergeix i desapareix entre les onades.

La Tototte allibera en Zéphyrin i mentre tornen cap a casa li pregunta:

- Digues, Zéphyrin, has vist res?
- No, germaneta, no he vist res.
- Has sentit res?
- No, germaneta, no he sentit res.

Arriben a casa i la Tototte va a la cuina per deixar la carbassa. En Zéphyrin va immediatament a veure el pare i la mare per dir-los:

- La Tototte està enamorada d'un peix!
- La meva filla? Enamorada d'un peix? Això mai de la vida! El mataré!

El pare i la mare criden la Tototte per demanar-li que vagi a casa de la seva padrina per dur-li un cistell d'alvocats. Ella respon:

- És a tres turons d'aquí. No puc anar-hi i tornar abans que es faci de nit.
- Has de creure!

Ella creu. Agafa el cistell i es posa a caminar.
Camina, camina, camina.
Puja, baixa, puja, baixa...

Així que la Tototte ha marxat, el seu pare afileta el sabre. Per la seva banda, la mare prepara l'arpó i el cistell. En Zéphyrin repara les xarxes. Baixen a la platja i s'aturen allà on la Tototte ha cantat aquell matí. El vailet els ensenya la cançó. El pare diu:

- Jo sóc el pescador aquí. Cantaré jo.
- El pare canta amb la seva veu forta i ronca:
Blavet, Blavet,

Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.

El mar no bull.

—Tens la veu massa forta —diu la dona—. Cal una veu dolça com la meva.

I comença a bramar amb veu aspra:

Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.

El mar continua calmat.

—Tens la veu massa cridanera —diu en Zéphyrin—. Com que aquesta cançó la vaig sentir jo, jo la cantaré.

I amb la seva veu de nen, canta:

Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.

L'aigua del mar comença a bullir, a borbotllejar i una onada més gran que les altres s'estén fins al mig de la platja. Quan es retira deixa sobre la sorra mullada un peix ben gros que a les escates hi té tots els blaus del cel i del mar, que això ja és molt a Haití.

En menys estona de la que es tarda en explicar-ho, el pare clava el sabre al peix. El talla a rodanxes i la mare les neteja amb l'aigua salada abans de posar-les dins del cistell. La mare llança a l'aigua la cua del Blavet: no se'n pot aprofitar res.

El mar es tenyeix de vermell.

De la matança només en queda la cua del Blavet, que desapareix entre les ones.

Als turons, la Tototte segueix caminant, per fi arriba a casa la madrina però la porta està tancada. Deixa el cistell d'alvocats a la galeria i desfà el camí. Camina molt, camina durant molta estona, camina tant i tant que al final arriba. És negra nit.

Fa marrada per la platja i allà sent que el cor se li encongeix. Puja cap a casa. Tots són a taula i mengen una sopa de peix que fa molt bona olor.

La Tototte seu a taula, la mare li serveix el menjar però cada cop que s'acosta un mos a la boca cau tot sol al plat. Està molt trista. Sap que ha passat alguna cosa mentre no hi era.

Aquella nit, la Tototte se'n va a dormir amb el cor afligit i no aconsegueix adormir-se fins molt tard. De bon matí, es lleva abans que ningú i baixa a la platja. Va allà on l'aigua del mar es barreja amb la sorra i és tan suau als peus i es posa a cantar:

*Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.*

L'aigua està de color vermell sang i una onada petita llança a la platja la cua del Blavet.

La Tototte ho entén tot i es posa a plorar amb totes les llàgrimes del cos i totes les llàgrimes del cor, i com més plora més s'enfonsa al terra. Primer els peus, després els turmells, després els genolls. S'enfonsa de mica en mica, fins a la cintura, fins al coll, fins al front...

La Tototte ha plorat tant i tant que el seu cos ha desaparegut sota la sorra. Només en queden les llargues trenes. I de les trenes en comença a créixer una planta amb les fulles verdes i dentades, molt perfumades, i entre les fulles apareixen uns fruits vermells com la sang, ardents com l'amor.

Eren els primers pebrots picants.

Problemes de traducció

Com ja he comentat en la introducció d'aquest conte, el llenguatge d'aquest text és molt diferent del que fa servir la Mimi en “La princesse aux jupons dorés”. El llenguatge és força planer, i pel que fa a referents culturals, també és molt més neutre. És per això que m'he trobat amb molts menys problemes de traducció. Tot seguit us comentaré els que crec que cal destacar.

Un dels problemes més importants que m'he trobat a l'hora de traduir aquest conte ha estat la traducció del nom del peix. En la versió original en la que s'ha basat Praline Gay-Para per escriure aquesta adaptació el peix s'anomena Tezin, però, en canvi, en aquesta versió del conte l'autora l'anomena *La Bleue* (seria *La Blava*, en català), tot i que el tracta en masculí. Una opció de traducció seria traduir el nom literalment, però jo crec que no funciona, ja que, a part que queda molt lleig en català, crec que podria provocar molta confusió innecessària per a un lector català anomenar amb l'article femení un personatge masculí. Una altra manera de traduir-ho podria ser deixar el nom en francès, però continuaria havent-hi el problema de l'article femení. He pensat fins i tot que podria recuperar el nom original, Tezin, però he considerat que si l'autora ha decidit adaptar-lo, s'ha de respectar. Així doncs, he decidit mantenir la idea del color blau i anomenar-lo Blavet (sense l'article, ja que en català no queda gaire bé).

En aquest conte torna a aparèixer la paraula *jupon*, però aquest cop, com que no va dirigit específicament a un públic infantil, ho he traduït per *enagos*, perquè un adult sí que ho pot entendre.

«Le lendemain matin, au pipirite chantant, [...]»

Au pipirite chantant és una expressió típica d'Haití. El *pipirite*, un ocell que en català s'anomena *tirà abeller*, és conegut a Haití per ser l'ocell que anuncia que comença un nou dia. Aquí la traducció literal “L'endemà al matí, en cantar el tirà abeller” és evident que no funciona. El que he decidit ha estat mantenir aquesta idea de l'ocell que canta i dir simplement: «L'endemà al matí, tan bon punt els ocells comencen a piular».

«Quand la vague se retire, elle laisse sur le sable mouillé un grand poisson qui a dans ses écailles tous les bleus du ciel et de la mer, et là-bas ce n'est pas rien.»

El problema d'aquest fragment és “là-bas ce n'est pas rien”, ja que *là-bas*, *allà* en català no hi queda bé. Jo crec que el millor és especificar de quin lloc s'està parlant i dir «que això ja és molt a Haití».

En aquest conte hi torna a aparèixer una cantarella que es va repetint al llarg del relat.

«*La Bleue, La Bleue,*

*Viens pour mes caresses,
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.»*

La dificultat aquí rau en trobar una cantarella que funcioni en català. La meva traducció és:

*«Blavet, Blavet,
Vine que et faré carícies
Blavet, Blavet,
Vine que et faré petons.»*

«Tototte ne reçoit pas des des coups, non, sa mère lui donne une pomme-cannelle pour la récompenser»

Aquí el problema és *pomme-cannelle*. La *pomme-cannelle* (*ata* en català) és una fruita tropical típica de les Antilles que s'assembla molt a la xirimoia, que és de la mateixa família. Una opció de traducció seria traduir-ho per *ata* i afegir una nota a peu de pàgina explicativa, però això penso que entorpiria la lectura del conte. Jo crec que el millor és canviar-ho per xirimoia, que sí que és una fruita coneguda pel lector català i que és molt semblant.

«C'étaient les premier piments»

Piment es pot traduir de moltes maneres, ja que aquest fruit té molts noms en català. La primera idea de traducció que m'ha vingut al cap ha estat *bitxo*, però després de pensar-hi més he decidit que el millor era traduir-ho per *pebrot picant*, que queda més adequat al llenguatge del conte.

«Elle se rue sur les enfants et fait tomber sur leur dos une pluie de coups.»

La traducció literal de *une pluie de coups* és *una pluja de cops*, però sona massa literari i poc genuí en català. He optat per traduir-ho per *un grapat de cops*.

«Seule la queue de La Bleue a échappé au carnage»

Carnage en català seria *carnisseria*, però si tenim en compte que s'està parlant d'un peix i del mar, crec que el millor seria traduir-ho per *matança*.

Conclusions

Després de comparar totes dues traduccions, passaré a verificar les hipòtesis plantejades en la introducció. En primer lloc, he comprovat que la traducció que es fa d'un document depèn de la seva finalitat. En aquest cas tenia un mateix tipus de text dirigit a dos públics diferents i les decisions de traducció i les solucions als problemes les he pres en funció de l'enfocament del text, i és per això que n'han sortit dos resultats diferents. D'altra banda, el fet d'haver-me informat prèviament sobre Haití m'ha ajudat a captar moltes idees dels textos que sinó m'haurien pogut passar desapercebudes, i també m'ha servit per saber com transmetre-ho en la traducció.

Aspectes lingüístics

Com es pot observar, en la traducció del conte dirigida a un públic infantil he buscat que el vocabulari sigui comprensible per a un nen, fins i tot posant la comprensió per davant de la fidelitat al text original. En canvi, en la traducció dirigida a adults no m'he preocupat tant pel vocabulari, ja que he considerat que un adult té molts més coneixement lingüístics que un nen i que, per tant, hi ha certes paraules que no cal aclarir. Un exemple molt clar d'aquesta diferència la podem observar en la traducció de la paraula *jupon*, que apareix en tots dos textos. En cada una de les traduccions he optat per una solució diferent: en la versió per a nens he decidit traduir-ho com a *faldilla interior*, que no és una traducció literal sinó una definició; en canvi, en la segona traducció, que anava dirigida a adults, he deixat *enagos*, ja que un lector adult he suposat que sí que ho entendria. Així doncs, aquest és un exemple molt evident de la rellevància que té la finalitat del text a l'hora de traduir.

Encara que, com he dit abans, en un text dirigit a adults no ens hem de preocupar tant pel vocabulari, igualment hem de tenir en compte els coneixements que té una persona de la cultura meta. És el cas, per exemple, de la *pomme-cannelle* en el conte de "Poisson mon amour". En francès queda molt poètic dir que la mare dóna una *pomme-cannelle* a la nena, però una *ata* —que és la traducció en català— no té cap sentit per a un lector català. Per aquesta raó val més traduir-ho com a *xirimoia*, que és un concepte molt semblant i que sí que té sentit pel lector, ja que el coneix. Si són conceptes que no tenen més rellevància en el text, val més —almenys en el cas de la traducció de contes— anteposar la comprensió i el ritme de lectura a la literalitat.

Aspectes culturals

Pel que fa a la qüestió de la necessitat de conèixer la història i la cultura a l'hora de traduir un text d'una procedència determinada, n'he pogut comprovar la importància en diversos elements dels contes.

En primer lloc ens trobem que els protagonistes de tots dos contes viuen en situació de pobresa. Tal com he comentat en el context, aquesta problemàtica és una qüestió molt greu i, desgraciadament, molt generalitzada a Haití. Per tant en el cas dels contes tradicionals haitians els personatges es troben en una situació semblant a la del públic a qui van dirigits, cosa que ja no passa amb els contes tradicionals europeus.

Hi ha un altre gran problema relacionat amb la pobresa, que és la falta d'aigua potable. Aquest problema apareix representat clarament en el conte de "Poisson mon amour", on els dos germans han d'anar a buscar aigua neta. Com ja he dit anteriorment, el fet que plugui no significa que tinguin aigua potable, sinó que passa més aviat el contrari. Les pluges tropicals el que provoquen és que l'aigua no es filtri bé i es barregi amb la terra, tal com passa en el conte, on després d'unes grans pluges els nens no aconsegueixen trobar aigua neta, ja que està tota enterbolida.

En el primer conte, Mimi Barthélémy ja comença destacant el color de la pell de la princesa. És important destacar aquesta característica física perquè des de la nostra cultura tendim a pensar que, si no s'indica el contrari, el personatge és de pell blanca, i tenint en compte que la gran majoria de la població d'Haití és de pell negra, és convenient donar al lector una idea de com és la realitat del país. Per a fer-ho, Mimi Barthélémy compara el color de la pell amb el color del banús, que alhora li serveix per remetre's a l'època de l'esclavatge, ja que la fusta del banús n'era una de les explotacions més importants i *bois d'ébène* era precisament com es referien els traficants d'esclaus als esclaus. En un conte dirigit a nens catalans el banús no té cap mena de significat, ja que no saben què és ni quines implicacions té. És per això que he optat per la xocolata, que ajuda a relacionar el negre (que com he dit abans és un element negatiu en els contes europeus) amb un element positiu com és la xocolata, alhora que ho relacionem amb un dels conreus típics d'Haití com és el cacau.

És important també tenir en compte les referències a l'esclavitud que l'autora fa al llarg del text, ja que és un element molt rellevant de la història haitiana. Aquesta referència no només la trobem en el banús, sinó també en el color anyil. Aquest color fa referència a la planta, que és típica dels països tropicals i que serveix per fer tints. També va ser un dels cultius principals durant els anys d'esclavatge i per tant és important identificar la referència i mantenir-la en la traducció.

En tots dos contes apareixen elements típics d'Haití i de les Antilles que serveixen a les autores per a situar l'acció del conte. Alguns d'aquests elements són plantes típiques, com ara els mangos, les pruneres, l'ata (o la xirimoia en la traducció) i els pebrots picants; els teixits, en concret el madràs, que és un teixit de cotó de colors, normalment de quadres o amb dibuixos, molt típic de les dones de les Antilles; elements geogràfics, com ara la terra vermella, el mar i els turons.

En el conte de “La princesse aux jupons dorés” podem observar una de les característiques dels contes d’Haití que he presentat en el context, que és la proximitat de la reialesa amb el seu poble, a diferència de l’aparent omnipotència dels reis dels contes europeus. En aquest conte podem veure com el rei no té cap problema per a presentar-se davant del jove protagonista perquè pari de cantar.

En tots dos contes apareixen frases fetes (reals o inventades) que són elements amb una gran càrrega cultural. El problema d’aquest tipus de recurs és que són molt difícils de plasmar en la versió traduïda, ja que hi ha ocasions en què no es pot trobar una frase feta o un refrany en la llengua meta que funcioni de la mateixa manera. Per exemple, quan en francès diu “au piperite chantant”, he hagut de pensar una frase en català que funcionés de la mateixa manera i que tingués un significat “literal” semblant. La solució que he trobat ha estat “tan bon punt els ocells comencen a piular”, que manté tant l’idea literal de l’ocell cantant, com el significat més retòric que vol dir ben d’hora al matí.

Aspectes estilístics

A part de tots els temes relacionats amb el contingut en sí de la història, hi ha altres elements essencials que hem de tenir en compte per a traduir. Com he dit anteriorment, les dues autores d’aquests contes formen part d’un moviment conegut com a *renouveau du conte*. És molt important situar els contes en el context dels seus autors, a part d’en el context de la cultura d’origen, ja que hem de saber què es buscava en escriure’ls, que és el que ens permetrà mantenir-ne l’estil. En aquest cas, sabem que les autores volen destacar l’oralitat dels contes, ja que el que busquen és que aquests contes siguin reproduïts de manera oral, és a dir, que el que volen és que siguin més fàcils d’explicar. Alguns elements típics dels contes de tradició oral són les repeticions de certes frases al llarg del conte i les rimes o cançons que també van apareixent durant tota la història. En tots dos contes trobem nombrosos exemples de repeticions i cançons típiques d’aquests tipus de textos. Aquests són elements que és imprescindible que es mantinguin seguint la mateixa estructura i hem de tenir cura de no canviar la traducció cada cop que apareixen.

En el primer conte hi ha més elements que ajuden a mantenir aquesta oralitat, com ara el “patabouboum!”, una onomatopeia que l’autora s’inventa. Aquí podem veure com s’ha afegit un element que ajudarà qui el llegeixi de manera oral.

Documentació

És evident que la capacitat de documentació és un aspecte clau a l’hora de realitzar un treball d’aquestes característiques. Com suposava en la introducció, les tècniques de cerca de documentació que he desenvolupat al llarg de la

carrera m'han ajudat a l'hora de buscar informació per al treball. La documentació ha estat un element bàsic, ja que m'ha permès d'una banda informar-me del context d'Haití, i d'altra banda solucionar els problemes de traducció, ja que he hagut de buscar vocabulari, frases fetes, i fins i tot un diccionari de crioll per entendre les parts que estan en aquest idioma en el conte de Mimi Barthélémy.

* * *

Així doncs, a l'hora de fer una traducció és imprescindible tenir en compte diversos aspectes que van més enllà del coneixement de la llengua d'origen i de la llengua d'arribada. Cal tenir en compte el context de les cultures d'origen per detectar tots els elements importants i la connotació que tenen, així com també el context en què ha estat escrit, és a dir, qui és l'autor, en quin context ha escrit l'obra, quin estil té i quins recursos fa servir, i quina finalitat té l'obra. A part d'informar-nos de la cultura d'origen, hem de tenir en compte la cultura meta, per tal de transmetre la informació de manera eficient.

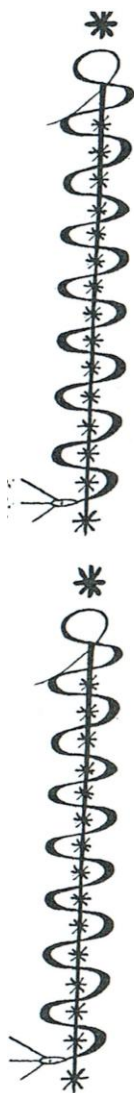
Bibliografia

- Americas (1999-2015). *Histoire d'Haïti*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.americas-fr.com/histoire/haiti.html>> [Consultat : 29 de maig del 2015]
- BARTHÉLÉMY, Gérard; BARTHÉLÉMY, Mimi (1999). *Haïti. La perle nue*. Vents d'ailleurs.
- BARTHÉLÉMY, Mimi (1994). *Malice et l'âne qui chie de l'or*. Paris : Vents des îles.
- BARTHÉLÉMY, Mimi (2003). *Le mariage de pucette*. Paris : Syros.
- BARTHÉLÉMY, Mimi (2011). *Contes d'Haïti*. Milan.
- BÉRUBÉ, Jocelyn (2002). "Le renouveau du conte". *Centre Mnémo*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.mnemo.qc.ca/spip/bulletin-mnemo/article/le-renouveau-du-conte>> [consultat: 29 de maig del 2015].
- CASTELLANOS I LLORENÇ, Carles; CASTELLANOS I LLORENÇ, Rafael (2003). *Dictionari Francès-Català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Collectif Haïti de France, *Histoire d'Haïti*. [en línia]. París. Disponible a Internet. <<http://www.collectif-haiti.fr/histoire-dhaiti.php>> [Consultat : 29 de maig del 2015]
- Compagnie Ti Moun Fou (2004-2015). *Mimi Barthélemy, écrit, conte, chante et interprète*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.mimibarthelemy.com/>> [consultat: 29 de maig del 2015].
- Domaine Karaïbes (2003). *Proverbes et expressions populaires*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.karaibes.com/proverbecreole4.htm>> [Consultat : 29 de maig del 2015]
- GAY-PARA, Praline (1999). *Oriyou et le pêcheur et autres contes de la Caraïbe*. Paris : l'école des loisirs.
- GAY-PARA, Praline (2014). *Contes très merveilleux des quatre coins du monde*. Arles : Éditions Actes Sud.
- Generalitat de Catalunya. *Optimot, consultes lingüístiques*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>> [consultat: 29 de maig del 2015].

- GEORGEL, Thérèse (1994). *Contes et légendes des Antilles*. Paris : Pocket junior.
- Haïti-Référence (1999-2015). *Dictionnaire créole*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.haiti-reference.com/creole/diction/index.php>> [Consultat : 29 de maig del 2015]
- HEARN, Lafcadio (1939). *Trois fois bel conte...* Paris: Mercure de France
- HURBON, Laënnec (2008). *Les mystères du vaudou*. Découvertes Gallimard.
- Institut d'Estudis Catalans. *Diccionari de la llengua catalana*. [en línia]. Barcelona. Disponible a Internet. <<http://dlc.iec.cat/>> [consultat: 29 de maig del 2015].
- La Maison du Conte. *Praline Gay-Para*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://lamaisonduconte.com/formateur/praline-gay-para/>> [consultat: 29 de maig del 2015].
- Oxfam Intermón. *Haití*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.oxfamintermon.org/ca/que-hacemos/paises/haiti> > [Consultat : 29 de maig del 2015]
- Pan American Health Organization; World Health Organization. *Epidemiological Update. Cholera*. 19 d'Octubre del 2013. [en línia]. Disponible a Internet. <http://www.paho.org/hq/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=23406&Itemid=> [consultat: 29 de maig del 2015].
- ROBERT, Paul (2009). *Le nouveau Petit Robert*. París: Dictionnaires Le Robert.
- Wordreference.com (2015) . *Online Language Dictionaries*. [en línia]. Disponible a Internet. <<http://www.wordreference.com/>> [consultat: 29 de maig del 2015].

Annexos

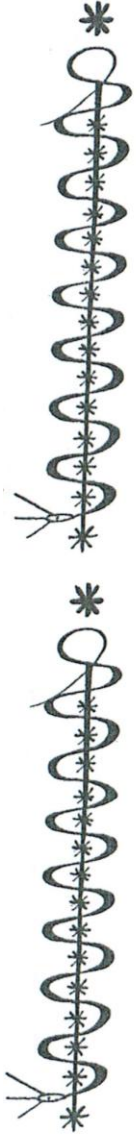

Messieurs et dames la société, telle était la stratégie du maître guérisseur. Après avoir accroché Pucette avec des mots apparemment innocents, il lui avait ouvert les yeux sur le pouvoir de l'astuce et de la ruse, cloué le bec avec cette histoire de princesse prétentieuse proprement mouchée par un misérable kokobe. Enfin il l'achevait ou l'échaudait en la menaçant en quelque sorte de lui couper la langue et de lui ôter à jamais son sifflement. On vit alors l'excroissance du bout de la langue vipérine se retourner contre elle-même en se livrant à une contorsion assassine. On la vit tomber comme le nombril d'un nouveau-né et on la vit se dessécher aussitôt sous les regards médusés de Pucette et de son père. Le mauvais sort était levé. Le madichon avait désormais disparu. Pucette sanglota comme une madeleine, hurla comme un singe hurleur, rit comme une baleine, puis ses lèvres cerise formulèrent pour la première fois le mot « encore » avec un sourire suppliant vers le maître guérisseur.

Alors il lui raconta l'histoire de la Princesse aux jupons dorés, comme pour l'inciter à atterrir, être enfin elle-même, une belle jeune fille de quinze ans.

LA PRINCESSE AUX JUPONS DORÉS

Dans un pays en terre rouge vivait une princesse au teint d'ébène et aux *caracos indigo*. On louait sa bonté, on chantait sa beauté. À dire vrai, personne ne l'avait approchée. La princesse au teint d'ébène et aux caracos indigo jamais ne marchait ni ne se posait. Ses pieds ne touchaient le

sol que pour la lancer dans l'espace qu'elle traversait à vive allure. Lorsque le ciel du royaume se zébrait de griffures indigo, les habitants savaient que la princesse se promenait.

Les jeunes gens de ce pays en terre rouge rêvaient de partager la compagnie, la fortune et le rang de la princesse au teint d'ébène et aux caracos indigo. Le roi, son père, promettait les épousailles à celui qui découvrirait la couleur et la texture des jupons de la demoiselle.

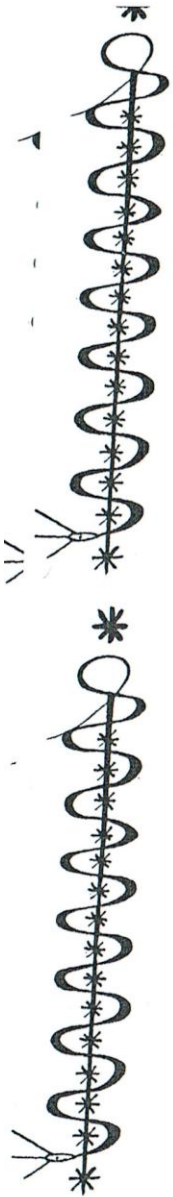
Des prétendants juraient que ses jupons étaient en basin citron; d'autres pariaient pour le madras vert pomme; certains mettaient leur main au feu que les jupons étaient de taffetas fuschia; d'autres encore affirmaient qu'ils étaient en lin écru. Personne n'avait jusqu'ici découvert les énigmatiques couleur et texture des jupons de la princesse. C'était peine d'entendre les gémissements des jeunes gens éconduits et

de voir leurs visages mouillés de larmes et barbouillés de terre rouge.

Dans ce pays en terre rouge vivait un jeune homme vraiment pauvre et vraiment orphelin. Son père et sa mère avaient quitté ce monde en lui laissant pour héritage un chien chow-chow esquimau venu en pays chaud on ne sait trop comment, mais là n'est pas le propos.

Un beau matin, de bon matin, le jeune homme vraiment pauvre et vraiment orphelin quitte sa petite maison en terre rouge et prend le chemin du palais. Il croise et salue ceux qui, comme lui, se déplacent à l'ombre des *manguiers* et des *cirouelliers*. À ses côtés gambade celui dont la langue est bleue et la fourrure rousse. Le maître et son chien s'en vont percer le secret des jupons de la princesse.

– Tiens, dit le jeune homme en levant le nez vers le ciel tout zébré d'indigo, la princesse se promène!

Il glisse aussitôt quelques mots à l'oreille du chien chow-chow esquimau venu en pays chaud on ne sait trop comment (mais là n'est pas le propos). Le chien s'élançe dans le ciel à la poursuite de la demoiselle en lui criant :

Two pwese pa fè jou louverri!

Pati pa di rive! Nan kouri sonje bouke!

Trop presser ne fait le jour se lever!

Partir ne veut pas dire arriver!

Dans ta course songe à te reposer!

La princesse au teint d'ébène et aux caracos indigo entend ce que lui crie le chien; éblouie par tant de sages conseils, elle interrompt sa course et se laisse choir aux pieds de l'orphelin. Celui-ci admire à loisir la peau d'ébène et la beauté de la belle.

Comment résister à ses lèvres qui supplient et à ses yeux qui implorent, à sa voix qui prie :

Faites-moi cadeau du chien!

Tan pri souple fèm kado'l!

Je vous en prie, donnez-le-moi!

Le jeune homme ne peut résister au charme de la princesse mais il lui pose ses conditions :

Mademoiselle mwen pral leve rad ou

Poum gade koulè jipon'ou!

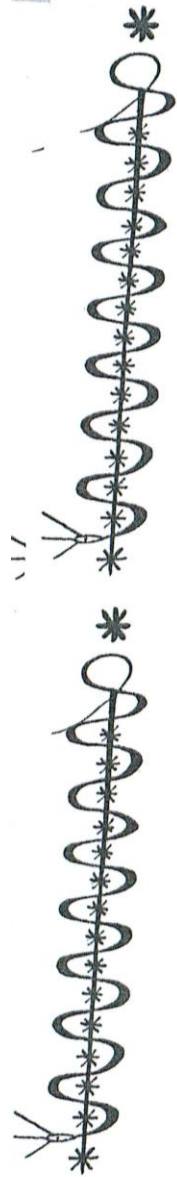
– *Tan pri souple*, dit-elle. Je vous en prie! fait-elle en l'invitant à la trousse.

Le jeune homme vraiment pauvre et vraiment orphelin soulève alors délicatement les caracos indigo et entrevoit ce qu'il n'avait pas à entrevoir et voit ce qu'il avait à voir :

Jupon blanc cousu de fils d'or

Jupon de soie brodé d'argent.

Fou de bonheur, il offre à la princesse le chien chow-chow esquimau venu en pays chaud on ne sait trop comment (mais là n'est pas le propos). Il regagne sa maison en terre rouge et, tout l'après-midi, il joue de

la guitare et il joue du tambour ; il joue des maracas et il chante à tue-tête :

Mwen leve de bon maten pou'm gade koulè jipon'l (bis)

Mademoiselle mwen pral leve rad ou

Poum gade koulè jipon'ou!

Le soir venu, ne pouvant dormir, le roi ouvre l'une des mille fenêtres de son palais aux mille fenêtres et crie : Paix à ta bouche!

– Pè bouch ou!

Le premier ministre du roi ouvre une des vingt fenêtres de sa demeure aux vingt fenêtres et crie :

– Pè bouch ou!

Mais le jeune homme vraiment pauvre et vraiment orphelin n'entend pas, car il joue de la guitare et il joue du tambour, il joue des maracas et il chante à tue-tête :

Mwen leve de bon maten pou gade koulè jipon'l

Mademoiselle mwen pral leve rad ou

Poum gade koulè jipon'ou!

Le roi sort dans le parc de son palais aux mille fenêtres et crie :

– Pè bouche ou!

Le premier ministre sort dans le jardin de sa demeure aux vingt fenêtres et crie :

– Pè bouch ou!

Le peuple sort dans la rue et crie :

– Pè bouch ou! Pè bouch ou!

Mais le jeune homme n'entend pas, car il joue de la guitare et il joue du tambour, il joue des maracas et il chante à tue-tête :

Mwen leve de bon maten pou gade koulè jipon'l

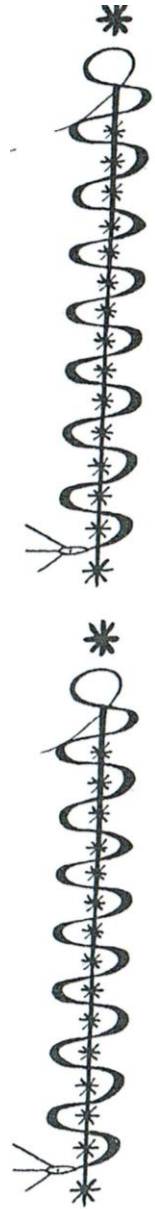
Mademoiselle mwen pral leve rad ou

Poum gade koulè jipon'ou!

Le roi ordonne à ses cavaliers de se précipiter sur la petite maison en terre rouge et de tirer une salve de carabine.

Patabouboom!

Le jeune homme vraiment pauvre et

vraiment orphelin reste coi, car il croit avoir perçu une curieuse harmonique.

Les cavaliers profitent de son désarroi pour le ligoter et le traîner devant le roi. Le roi est si fâché qu'il en perd son français.

– Qu'est-ce que c'est que ce vacarme? Vous déménagez du ciboulot, mon ami?

– Eh! oui, répond le jeune homme bien moins pauvre et bien moins orphelin. Je déménage au palais, écoutez ce qui m'arrive:

Mwen leve de bon maten pou gade koulè jipon'l

Mademoiselle mwen pral leve rad ou Poum gade koulè jipon'ou!

Tan pri souple, dit-elle. Je vous en prie, fait-elle en me priant de la troussez et je vois:

Jupon blanc cousu de fil d'or
Jupon de soie brodé d'argent!

Le roi ne veut pas croire que ce jeune

homme pauvre et orphelin puisse devenir son gendre. Il convoque sa fille. La princesse au teint d'ébène et aux caracos d'indigo reconnaît alors celui qui lui a donné le chien, celui qui a découvert le secret de ses jupons et a conquis son cœur.

On célèbre les épousailles de la princesse et du jeune homme plus du tout pauvre et plus du tout orphelin. Le jour de leurs noces, on joue de la guitare et on joue du tambour; on joue des maracas et on chante à tue-tête la chanson de leurs amours:

Jupon blanc cousu de fil d'or
Jupon de soie brodé d'argent!

Que faisais-je sous leur lit, le soir de leur lune de miel, je vous le demande? Mais ce n'est peut-être pas le propos. En tout cas, le chien chow-chow esquimau venu en pays chaud on ne sait trop comment m'y a découverte. Il m'a mordu les fesses. C'était

plus douloureux qu'un petit coup de pied
mais tout aussi efficace pour me faire traver-
ser le ciel comme un boulet de canon et me
faire tomber juste à temps, ici, pour vous
raconter cette petite histoire.

POISSON MON AMOUR

Un pêcheur et sa femme vivaient en haut d'un morne, avec leurs deux enfants ; une fille, Tototte, et un garçon, Zéphyrin. Si Tototte était un peu sottte, Zéphyrin, lui, était un petit garçon très malin.

Un jour, il a plu si fort, il a plu si longtemps, que l'eau est montée. Elle a charrié tout sur son passage. Il a tant et tant plu ce jour-là que partout dans le pays, les rivières, les ruisseaux et même la mer avaient la couleur rouge de la terre.

Quand la pluie s'est arrêtée, au petit matin, la mère de Tototte et Zéphyrin s'est levée. Elle a réveillé les enfants. Elle leur a préparé un café léger et du pain ct, quand ils ont fini de manger, elle a donné à chacun unealebasse et leur a dit :

— Allez me chercher de l'eau claire et gare à vous si l'eau est mêlée de terre !

Les enfants prennent le chemin des mornes, ils montent, ils montent, ils montent, jusqu'à la source. Ils cherchent un endroit où l'eau est claire mais en vain. Ils finissent par remplir les calebasses du

mieux qu'ils peuvent puis redescendent chez eux. Ils posent les calebasses sur la table de la cuisine et vont jouer dehors. La mère regarde dans les calebasses et voit, tout au fond, des traces de terre rouge. Elle se rue sur les enfants et fait tomber sur leur dos une pluie de coups. Ils vont se coucher sans manger ce soir-là.

Le lendemain matin, au pipirite chantant, la mère réveille ses enfants, leur colle unealebasse dans la main :

— Allez me chercher de l'eau claire et gare à vous si l'eau est mêlée de terre !

Zéphyrin remonte vers la source, Tototte hésite sur le chemin à prendre. Elle réfléchit : "De toute manière je vais prendre des coups, autant aller jouer au bord de la mer !" Elle prend le chemin qui descend vers la plage, pose saalebasse et, à l'endroit où l'eau de la mer se mêle au sable pour être si douce aux pieds, Tototte se met à chanter et à sautiller.

Soudain, l'eau de la mer se met à frémir, à bouillonner et une vague légèrement plus grosse que les autres s'étale jusqu'au milieu de la plage.

Quand la vague se retire, elle laisse sur le sable mouillé un grand poisson qui a dans ses écailles tous les bleus du ciel et de la mer, et là-bas ce n'est pas rien. Le poisson lève les yeux vers Tototte et dit :

— C'est toi qui as une si belle voix. Que cherches-tu par ici ?

— De l'eau claire pour ma mère.

— De l'eau claire? Je sais où en trouver mais viens d'abord t'asseoir auprès de moi. Je m'appelle La Bleue.

Tototte relève son jupon et s'assied dans le sable mouillé. Elle prend le poisson dans ses bras et ils échangent des caresses, des baisers salés, des baisers mouillés et des douceurs. Quand ils ont fini les tendresses, La Bleue prend la calebasse dans sa bouche et plonge tout au fond de l'océan. Il revient quelques minutes plus tard avec de l'eau claire comme du cristal. Il dit :

— Tototte, tu es une fille très aimable. Chaque fois que tu auras besoin de moi, viens ici et chante :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

Je viendrai et je te donnerai tout ce que tu voudras. N'en dis mot à personne ; c'est un secret entre toi et moi.

La Bleue plonge dans les vagues et disparaît dans l'océan. Tototte est heureuse. Elle rentre chez elle et arrive en même temps que Zéphyrin. Ils posent les calebasses sur la table de la cuisine et, quand la mère regarde ce qu'ils ont apporté, une pluie de coups s'abat sur le dos et les reins de Zéphyrin. Tototte ne reçoit pas de coups, non, sa mère lui donne une pomme-cannelle pour la récompenser. Dans son lit,

Zéphyrin susurre entre ses dents : "Tu verras ce que tu verras, Tototte!"

Le lendemain matin, au pipirite chantant, la mère réveille les enfants et leur donne une calebasse chacun. Au moment où Tototte prend le chemin de la plage, Zéphyrin lui dit :

— Sœurlette, emmène-moi avec toi.

— Non, tu es trop petit et ce que je fais ne te regarde pas.

— Je t'en prie, sœurlette, je fermerai les yeux.

Elle hésite, puis elle lui demande :

— J'ai une idée. Dis-moi, Zéphyrin, tu vois mieux ce qui se passe autour de toi quand tu es sous une bassine en fer ou quand tu es sous un panier en osier?

Zéphyrin réfléchit et dit :

— Sous une bassine, je vois tout, mais sous un panier je ne peux rien voir ni entendre.

Tototte prend donc un panier en osier tressé, sa calebasse et dit à son frère :

— Allez! Viens avec moi!

Arrivée sur la plage, Tototte pose la calebasse dans le sable et demande à son petit frère de se mettre à quatre pattes, ensuite elle pose au-dessus de lui son panier retourné. Quand il est bien caché sous le panier, elle va à l'endroit où l'eau de la mer se mêle au sable pour être si douce aux pieds et elle se met à chanter :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.*

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

L'eau de la mer se met à frémir, à bouillonner et une vague plus grosse que les autres s'étale jusqu'au milieu de la plage. Quand elle se retire, elle laisse sur le sable un grand poisson qui a dans ses écailles tous les bleus du ciel et de la mer, et là-bas ce n'est pas rien. Tototte remonte son jupon et s'assied. Elle prend le poisson dans ses bras et ils échangent des caresses, des baisers salés, des baisers mouillés et des douceurs.

Quand ils ont fini leurs tendresses, La Bleue prend la calebasse dans sa bouche et plonge tout au fond de l'océan. Il revient quelques minutes plus tard avec de l'eau claire dans laquelle se reflètent le ciel et tous ses nuages. Il la donne à Tototte, plonge dans les flots et disparaît dans les vagues.

Tototte libère Zéphyrin et en remontant vers la maison elle lui demande :

- Dis-moi Zéphyrin, tu as vu quelque chose ?
- Non, sœurlette, je n'ai rien vu.
- Tu as entendu quelque chose ?
- Non sœurlette, je n'ai rien entendu.

Ils arrivent à la maison, Tototte va dans la cuisine pour y poser sa calebasse. Zéphyrin va immédiatement voir son père et sa mère pour leur dire :

- Tototte est amoureuse d'un poisson !
- Ma fille ? Amoureuse d'un poisson ! ? Alors ça, jamais ! Je le tuerai !

Le père et la mère appellent Tototte et lui demandent d'aller chez sa marraine pour lui porter un panier d'avocats. Elle répond :

— C'est à trois mornes d'ici. Je ne pourrai jamais aller et revenir avant la nuit.

— Tu obéis !

Elle obéit. Elle prend le panier et se met à marcher.

Elle marche, elle marche, elle marche.

Elle monte, elle descend, elle monte, elle descend...

Tototte est à peine partie que son père aiguise déjà son sabre. La mère, elle, prépare le harpon et son panier. Zéphyrin répare les filets. Ils descendent vers la plage et ils s'arrêtent là où Tototte a chanté le matin même. Le petit garçon leur apprend la chanson. Le père dit :

— C'est moi le pêcheur ici. C'est moi qui chanterai.

Le père chante de sa grosse voix écorchée :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

La mer ne frémit pas.

— Ta voix est trop grosse, dit sa femme. C'est une voix douce comme la mienne qu'il faut. Et de sa voix éraillée elle se met à brailler :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

La mer est toujours aussi calme.
— Tu as une voix de crécelle, dit Zéphyrin. Cette chanson, c'est moi qui l'ai entendue, c'est moi qui la chanterai.

De sa voix d'enfant, il chante :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

L'eau de la mer se met à frémir, à bouillonner et une vague plus grosse que les autres arrive au milieu de la plage. Quand elle se retire, elle laisse sur le sable mouillé un grand poisson qui a dans ses écailles tous les bleus du ciel et de la mer, et là-bas ce n'est pas rien.

En moins de temps qu'il n'en faut pour le dire, le père abat son sabre sur le poisson. Il le coupe en tranches que la mère lave dans l'eau salée avant de les mettre dans son panier. Elle jette dans les vagues la queue de La Bleue où il n'y a rien à manger.

La mer se teinte de rouge sang.

Seule la queue de La Bleue a échappé au carnage, elle disparaît dans les vagues.

Dans les mornes, Tototte continue de marcher, elle arrive enfin chez sa marraine mais la porte est

close. Elle pose le panier d'avocats sur la galerie et revient sur ses pas. Elle marche beaucoup, elle marche longtemps, elle marche tant et tant qu'elle finit par arriver. Il fait nuit noire.

Elle fait un détour par la plage, et là, elle sent son cœur se serrer. Elle remonte vers la maison. Ils sont tous à table, ils mangent un court-bouillon de poisson qui sent si bon.

Tototte se met à table, sa mère la sert, mais chaque fois qu'elle porte un morceau à sa bouche, il retombe tout seul dans l'assiette. Elle se sent toute triste. Elle sait qu'il s'est passé quelque chose pendant son absence.

Cette nuit-là, Tototte se couche le cœur lourd et ne réussit à prendre sommeil que très tard. Au petit matin, elle se lève avant tout le monde et descend vers la plage. Elle va là où l'eau de la mer se mêle au sable pour être si douce aux pieds et elle se met à chanter :

*La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes caresses.
La Bleue, La Bleue,
Viens pour mes baisers tendresse.*

L'eau est rouge sang et une petite vague jette sur la plage la queue de La Bleue.

Tototte comprend, elle se met à pleurer toutes les larmes de son corps, toutes les larmes de son cœur et plus elle pleure, plus elle s'enfonce dans le sol. D'abord ses pieds, puis ses chevilles, puis ses

genoux. Elle s'enfonce petit à petit, jusqu'à la taille, jusqu'au cou, jusqu'au front...

Totote a tant et tant pleuré que son corps a disparu sous le sable. Il ne reste d'elle que ses longues nattes. Et de ses nattes se met à pousser un arbuste aux feuilles vertes et dentelées qui sont si parfumées et dans les feuilles apparaissent des fruits rouges comme le sang, brûlants comme l'amour.

C'étaient les premiers piments.